
ПИСЬМЕННА Н.О.,
кандидат педагогічних
наук, старший викладач,
Луганський державний
університет внутрішніх справ
імені Е.О. Дідоренка,
м. Луганськ

РОЛЬ ІНТЕРАКТИВНОГО НАВЧАННЯ У СТРУКТУРІ СУЧАСНИХ ПЕДАГОГІЧНИХ ТЕХНОЛОГІ

У статті досліджується специфіка та сутність інтерактивного навчання, його місце і роль у системі сучасних педагогічних технологій, наводиться аналіз основних понять, дотичних до цієї проблематики.

Ключові слова: «інтерація», «інтерактивність», «технологія навчання», «інтерактивні технології навчання», «педагогічні технології».

В статье исследуется специфика и сущность интерактивного обучения, его место и роль в системе современных педагогических технологий, дается анализ основных понятий, касающихся этой проблематики.

Ключевые слова: «интеракция», «интерактивность», «технология обучения», «интерактивные технологии обучения», «педагогические технологии».

The article examines the specifics and nature of interactive educational learning, its place and role in the system of modern educational technologies, provides an analysis of the basic concepts related to this problem.

Key words: «interaction», «interactivity», «educational technologies», «interactive learning technology».

Упровадження нової – гуманістичної, особистісно-орієнтованої – парадигми освіти зумовлює необхідність коригування завдань, що стоять сьогодні перед вітчизняною педагогічною наукою і

практикою. Наше суспільство, з огляду на особливості його нинішнього соціально-економічного стану та загальні тенденції розвитку глобалізованого світу, потребує нової генерації кваліфікованих фахівців з розвине-

ними здібностями й високим рівнем інформаційної культури, здатних абсорбувати нові, найбільш прогресивні знання, готових до висування й впровадження оригінальних ідей, до широкої міждисциплінарної комунікації та активної участі у міжнародному співробітництві. Вимоги часу орієнтують педагогічних і науково-педагогічних працівників на все більш активне застосування у своїй діяльності форм і прийомів роботи, здатних забезпечувати, з урахуванням індивідуальних особливостей кожного з учасників навчально-виховного процесу, сприятливі умови для динамічному розвитку творчих засад молодих особистостей.

Виконання окреслених завдань у вітчизняній педагогіці зазвичай пов'язується із впровадженням усе більш нових та досконалих освітніх технологій. Однак доцільність застосування поняття «технології» принагідно до галузі освіти, межі такого застосування, наукові та світоглядно-філософські засади, на ґрунті яких це поняття отримує свій сучасний зміст, зазвичай залишаються поза увагою дослідників, хоча все це, на наш погляд, потребує критичного осмислення.

Теорія і практика впровадження технологійних підходів до освіти відображені у наукових працях Ю. Бабанського, В. Беспалька, П. Гальперіна, Л. Зоріної, М. Кларіна, Л. Ланди, Н. Талізної та ін. Аналізу сутності поняття «педагогічна технологія» присвячені також дослідження Н. Абашкіної, К. Баханова, В. Бондаря, О. Савченко, Т. Селевка, В. Корнєєва, О. Пометун та ін., в яких по-різному трактується зміст поняття залежно від того, як автори уявляють структуру навчального процесу.

Метою нашої статті є звернення до суті та соціально-історичної обумовленості педагогічних технологій як наукового поняття та різновиду педагогічної практики, визначення їх ролі в сучасному освітньому процесі у контексті зміни парадигм, обґрунтування принципів переваг інтерактивного

навчання над більшістю з усталених форм навчально-виховної діяльності.

Цій меті підпорядковано завдання:

1. Здійснити історичний і семантичний аналіз поняття «педагогічні технології», акцентувавши увагу на його соціально-економічних і суспільно-політичних конотаціях.
2. Проаналізувати основні підходи, що склалися у сучасній педагогічній науці, до розуміння значення педагогічних технологій для інноваційного розвитку освіти.
3. Виявити глибинний логічний зв'язок «технологічної» моделі організації освітнього процесу з притаманною індустріальному суспільству ціле-раціональною парадигмою свідомості.
4. Здійснити науково-філософське обґрунтування переваг «інтерактивної» моделі організації освітнього процесу як практичного втілення засадничих принципів нової, комунікативної парадигми суспільної свідомості.

На початку нашої розвідки зазначимо, що термін «технологія», який широко використовується у сучасних педагогічних дослідженнях, було запозичено із лексики технічних наук і сфери виробничих процесів. У своєму первісному значенні технологія (походить від давньогрецьких слів *τέχνη*¹ – мистецтво, майстерність, уміння і *λόγος* – слово, вчення, поняття) – це комплекс організаційних заходів, операцій, прийомів, спрямованих на виготовлення, обслуговування або експлуатацію будь-яких виробів (кінцевих продуктів праці – матеріальних, інтелектуальних, моральних, політичних тощо) з номінальною якістю та оптимальними витратами, обумовлений поточним рівнем розвитку науки, техніки й суспільства в цілому [18]. З розвитком індустріальної цивілізації

¹ Зважаючи на логіку наших подальших роздумів, не зайвим буде відмітити, що в давньогрецькій мові словом *τέχνη* називалася діяльність у сфері виробництва; майстерність ремісника щодо перетворення сировини на матеріально корисні речі. Натомість діяльність у сфері спілкування (моральна, політична, а також педагогічна діяльність) означалася, як правило, за допомогою слова *πραξις*.

цей термін поширився й на інші галузі суспільних відносин і соціального управління.

Технології, що застосовуються у сфері освіти, входять до широкого спектру соціальних технологій, загальною рисою котрих є те, що й початковим, і кінцевим об'єктом, на який їх спрямовано, є людина, а основними параметрами, що зазнають технологічного впливу, – одна або декілька людських якостей. У межах ціле-раціональної (технічної, інструментальної) парадигми мислення, котрою послуговується більшість із наших сучасників, вдало обрана технологія є найнадійнішим та найефективнішим інструментом успіху, засобом найшвидшого досягнення будь-якої поставленої мети. З такої точки зору практично будь-яку діяльність, окрім мистецтва, можна вважати технологією [2, 45].

Термін «педагогічна технологія», яким ми переважно й будемо користуватися надалі, є неточним перекладом англійського словосполучення «an educational technology» – «освітня технологія». Під *педагогічною технологією* вітчизняні дослідники зазвичай розуміють упорядковану сукупність прийомів роботи викладача в галузі як навчання, так і виховання, на відміну від зарубіжних (європейських і північноамериканських) колег, котрі відносять це поняття виключно до сфери навчання.

Упродовж історії свого активного вжитку поняття «педагогічна технологія» трансформувалось від початкового означення виду навчання з використанням технічних засобів (що близько до «технології» у виробничому сенсі) до поняття про комплексне втілення в практику раціонально впорядкованої, задалегідь спроектованої та науково обґрунтованої моделі навчально-виховного процесу.

Дискусія щодо того, яке з визначень поняття «педагогічна технологія» найбільш повно й адекватно запитам часу відображає його значення, триває серед науковців вже декілька десятиріч.

Здійснене нами вивчення наукових джерел дало змогу виокремити близько трьох сотень відносно самостійних дефініцій, і можна припустити, що цей перелік є зовсім не вичерпним.

Інноваційні педагогічні технології ефективно реалізуються у навчально-виховному процесі ВНЗ за наявності певних педагогічних умов. О. Пехота переконаний, що трансформація терміна відбувалася наступним чином: «технології в навчанні» – «технології в освіті» – «педагогічні технології» [10, 17].

Більшість дослідників сходяться в думці, що педагогічна технологія – сукупність психолого-педагогічних установок, які визначають спеціальний набір і компонування форм, методів, способів, прийомів навчання, допоміжних засобів; вона являє собою організаційно-методичний інструментарій педагогічного процесу [2, 136].

На особливу увагу заслуговує О. Євдокимов, який розробив концепцію нових педагогічних технологій організації навчання студентів, яка науково-теоретично обґрунтовує організацію самостійної роботи та систему контролю їх навчальних досягнень. І. Прокопенко і В. Євдокимов слушно вважають, що педагогічна технологія безпосередньо пов'язана з «живим матеріалом», з функцією відтворення у суспільстві [15, 105]. Але це визначення, на наш погляд, розкриває лише один аспект педагогічної технології. Як слушно зазначив М. Кларін, педагогічна технологія означає системну сукупність і порядок функціонування всіх особистісних, інструментальних і методологічних засобів, які використовуються для досягнення педагогічних цілей [16, 14–15]. Близьким, проте більш лаконічним до попереднього є визначення, запропоноване Л. Крившенко: «педагогічна технологія – це чітке наукове проектування і точне відображення гарантуючих успіх педагогічних дій» [12, 318].

За визначенням відомих науковців О. Пометун і Л. Пироженко педаго-

гічна технологія це «науково обґрунтована педагогічна (дидактична) система, яка гарантує досягнення певної навчальної мети через чітко визначену послідовність дій, спрямованих на розв'язання проміжних цілей і заздалегідь визначений остаточний результат» [5, 19].

З поваги до істини слід зазначити, що деякі з поширених дефініцій грішать надмірною абстрактністю, як приклад, нагадаємо визначення, запропоноване В. Беспалько, за яким «педагогічна технологія – це проект певної педагогічної системи, що реалізується на практиці як змістовна техніка реалізації навчально-виховного процесу»; «педагогічна технологія» – це змістовна техніка реалізації процесу [2, 136].

Подібне до цієї думки є позиція Я. Лернера, який наголошує: «педагогічна технологія» – це спосіб організації, спосіб думок про матеріали, людей, моделі й системи типу «людина-машина» [13]; інші є надто вузькими та однобічними: «Педагогічна технологія – це опис процесу досягнення планованих результатів навчання» [7, 27]; деякі ж взагалі тяжіють до поетичної образності і, радше, є виявом емоційного захвату від змалюваного ідеалу, ніж власне науковим визначенням з його суворими вимогами до раціональності: «Педагогічна технологія – це продумана у всіх деталях (!) модель спільної педагогічної діяльності з проектування, організації та проведення навчального процесу з безумовним забезпеченням комфортних умов для учнів і вчителя» [7, 27]. «Педагогічна технологія – це системний метод створення, використання та визначення всього процесу викладання і засвоєння знань з урахуванням технічних, людських ресурсів та їхньої взаємодії, які ставлять своєю задачею оптимізацію форм освіти» (ЮНЕСКО). «Педагогічна технологія – це поопераційно організована діяльність педагога/вчителя, який взаємодіє із школярами з метою досягнення найбільш раціональним

шляхом деякого педагогічного стандарту на специфічній методичній основі» [4, 28].

Незважаючи на різноманіття підходів, більшість дослідників (В. Беспалько, В. Монахов, О. Пехота, А. Сергеев, Г. Селевко, С. Сисоєва, В. Сластьонін, В. Фоменко та ін.) основними характеристиками педагогічної технології виділяють: системність і цілісність; концептуальність; науковість; точність; інтегративність; керованість; діагностичність; ефективність; відтворюваність; якість навчання та гарантованість результатів [4, 33]. Аналіз наведених вище означень показує, що поняття «педагогічна технологія» навіть одними і тими ж дослідниками трактується по-різному. Найвдалішим вважаємо визначення запропоноване В. Беспальком. Автор переконаний, що педагогічна технологія володіє такими рисами: чітка, послідовно педагогічна, дидактична розробка цілей; навчання, виховання; структурування, систематизація, ущільнення інформації, що підлягає засвоєнню; комплексне застосування дидактичних, технічних, у тому числі й комп'ютерних, засобів навчання й контролю; підсилення, наскільки це можливо, діагностичних функцій навчання і виховання; гарантованість достатньо високого рівня якості освіти [2, 35].

Тим не менше, уважний аналіз визначень, які пропонувалися науковцями впродовж останніх сорокап'ятдесяти років, дає змогу побачити за розмаїттям авторських позицій досить чітку логічну побудову, що відображає не лише розвиток уявлень про зміст, структуру і затребуваність педагогічних технологій, але й історичний розвиток уявлень про сенс, генеральні цілі та суспільне значення педагогіки в цілому.

Зокрема, зіставлення різних за часом формулювання визначень дає змогу прослідити, як акценти у тлумаченні сенсу поняття «педагогічні технології» та контексти його переважного вживання зміщувалися то в бік

стимулювання до впровадження у навчальний процес новітніх досягнень науки і техніки (60-70-і рр. ХХ ст.), то в бік заохочення педагогів до застосування новаторських методик навчання («перебудовні» 80-і), а то в бік проголошення симбіозу з інноваційними технологіями у галузі інформатики та комп'ютерної техніки (1990-2000-і) [11, 9].

Сучасна педагогіка озброєна могутнім арсеналом різних за сферами застосування, ідеологічними підвалинами, змістом та формами технологіями навчання і виховання. Так, за філософською основою зазвичай віділяють такі види педагогічних технологій: матеріалістичні і ідеалістичні, діалектичні та метафізичні, наукові (сциєнтистські) і релігійні, гуманістичні та антигуманні, антропософські і теософські, прагматичні та екзистенціалістичні тощо. За провідним чинником психічного розвитку можна виділити: біогенні, соціогенні, психогенні технології тощо. За характером наукової концепції засвоєння досвіду виділяються технології: асоціативно-рефлекторні, біхевіористські, гештальт-технології, інтеріористські, розвиваючі, сугестивні, нейролінгвістичного програмування. За принципом орієнтації на особистісні структури: інформаційні (формування знань, умінь, навичок з навчальних предметів); операційні (формування способів розумових дій); емоційно-художні й емоційно-моральні (формування сфери естетичних і моральних відносин), технології саморозвитку (формування самоврядних механізмів особистості); евристичні (розвиток творчих здібностей) і прикладні (формування дієво-практичної сфери). За характером змісту і структури пед. технології поділяють на: навчальні і виховні, світські та релігійні, загальноосвітні та професійно-орієнтовані, гуманітарні та технократичні, міжгалузеві, конкретних дисциплін, а також на монотехнології, політехнології (або – комплексні технології), технології проникаючі тощо.

Незважаючи на широке розмаїття видів педагогічних технологій, їхньою загальною рисою залишається акцентуація уваги на особистості педагога, наявних у його розпорядженні засобах організації «простору» навчально-виховної діяльності, а також на майстерності застосування цих засобів для досягнення заздалегідь поставленої мети [20, 191]. Особистість же тих, кого навчають та виховують, мимоволі відсовується на задній план. Вони постають знеособленими, більш або менш самостійними об'єктами педагогічних впливів. Їхня роль у реалізації педагогічної технології виявляється функціонально визначеною і фактично зводиться до рівня одного із засобів досягнення наперед заданої педагогом та автономної стосовно їх власних прагнень мети [5, 19]. «Поза дужками» залишається питання про те, які цілі щодо власного навчання і виховання ставлять перед собою студенти/курсанти, а також питання про ціннісне обґрунтування тих цілей, які переслідує викладач.

Такий стан речей є радше закономірним наслідком практики застосування педагогічних технологій, ніж небажаним «побічним ефектом», адже у самому понятті «технологія», вжитому по відношенню до освітнього процесу, імпліцитно міститься ідея інструментальної, маніпуляційної побудови взаємин. У ньому відтворюється зміст і структура технічної, або, інакше кажучи, ціле-раціональної моделі організації людської діяльності. Ця модель (в якій мета постає як ціннісно-нейтральна, така, що цілком визначається інтересами і потребами суб'єкта, а засоби підлягають раціональному обґрунтуванню лише з огляду на більшу або меншу ефективність їхнього застосування) для більшості наших сучасників здається безальтернативною, «саме собою» зрозумілою. Проте насправді вона є виявом належності до цілком конкретної – однієї з багатьох можливих – парадигми свідомості, атрибутом певного, історично та куль-

турно обмеженого, типу раціональності.

Тип раціональності, який завдяки працям М. Вебера і його послідовників, а також таких відомих дослідників, як Г. Арендт, Ж. Марітен, Ю. Габермас, К.-О. Апель, Г. Йонас, П. Гайдено та інших отримав назву «технічного» («ціннісно-нейтрального»), сформувався у Західній Європі на початку епохи Нового часу під впливом комплексу матеріальних та ідеологічних чинників. Його поширення забезпечило руйнацію релігійної картини світу, секуляризацію культури, освіти і науки, релігійну та морально-етичну індиферентність, інституціалізацію цілераціональних дій [1, 220–235; 3, 13–16; 6, 6–14; 9]. Але «звільнення» свідомості від вірувань і святинь, відмова ціннісним судженням у їх раціональності заклало підґрунтя для знецінення й самої людини, зведення її до ролі сировини у структурі певних моделей соціального управління (технологій).

Панування ціннісно-нейтральної раціональності визначальним чином сприяло становленню й поширенню капіталістичного способу виробництва. Воно забезпечило динамічний розвиток науки і техніки, проникнення наукових знань і принципів наукового мислення в усі галузі суспільного життя, раціоналізацію «життєвого світу» і, в кінцевому підсумку, створило передумови для домінування західної (західноєвропейської та північноамериканської) культури над іншими культурами світу.

Проте панування цього типу раціональності породило й інші, безперечно негативні наслідки. Серед них: бюрократизація управління, ідеологія спожицького ставлення до природи й культури, «одномірність» функціонування людської істоти в індустріалізованому суспільстві. Відмова від ідеї гармонізації з навколишнім світом, притаманної античній цивілізації та цивілізаціям Сходу, від телеологічного принципу аристотелевої метафізи-

ки, від уявлень про «загальне Благо» та «вищий сенс» людського існування тощо призвела до загрозливої для людства ситуації втрати «смислів», «кінцевих цілей» буття, до відчуження політики, права, економіки, мистецтва, освіти одне від одного та від життєво-важливих потреб індивідів, до їх автономізації та, в наслідку, до розбалансованості смисло-життєвих стратегій людини. Чи не найголовнішим з цих наслідків стало також витіснення моралі – як абсолютного критерію оцінки людських дій і намірів, характеру суспільних відносин, функціонування соціальних інституцій тощо – за межі публічної сфери та її зведення до рівня приватних уподобань.

Керуючись ідеями та принципами гуманістичної парадигми освіти, ми вважаємо головним завданням сучасної середньої та вищої школи повернення морального змісту педагогічної діяльності. Це повернення (внаслідок якого діяльність викладача) має повною мірою стати відповідальною перед суспільством і перед кожним з тих, кого навчають), за нашим переконанням, має відбуватися разом з переглядом ролі студента/курсанта у навчально-виховному процесі.

Як відомо, за існуючої системи освіти спілкування між викладачем і студентом/курсантом має структуру ієрархічної, вертикально орієнтованої побудови, а його основною формою залишається монолог. Спочатку викладач у монологічній формі передає знання; через певний часовий проміжок учні звітуються про отримані знання, знову ж у вигляді монологічних відповідей. При цьому викладач є своєрідним полюсом, навколо якого концентрується вся комунікація учасників навчального процесу [5, 29]. Ця модель односторонньої комунікації, згідно з запитам часу, вже сьогодні має поступатися місцем моделі багатосторонньої комунікації, коли кожен із учнів, поряд із вчителем, постає як певний центр активності, самоцінний полюс уваги.

Серед числених педагогічних технологій, які вже сьогодні реалізуються на практиці, найбільш повно ідеї багатосторонньої комунікації відповідають технології інтерактивного навчання.

Термін «інтеракція» (від англ. – interaction – взаємодія; лат. inter + activus – діяльний) педагогікою було запозичено з соціології та соціальної психології. Інтеракція, як зазначав Дж. Мід, є безпосередньою міжособистісною комунікацією («обміном символами»), найважливішою особливістю якої є здатність людини «приймати роль іншого», уявляти собі (відчувати), як його сприймає партнер по спілкуванню або група [19]. Важливою рисою інтеракції, як на це, зокрема, вказує В. Табунська, є її «соціокультурна належність, так званий статусно-рольовий репертуар, індивідуальні особливості. Інтеракція виконує функції регуляції, ідентифікації, стратифікації, адаптації, демонстрації ставлення до іншого і до самого себе» [8].

Світоглядно-теоретичним підґрунтям застосування технологій інтерактивного навчання (виховання) у педагогіці та психології є ідеї представників так званої «комунікативної» школи сучасної практичної філософії. Так, зокрема, німецький філософ Ю. Хабермас розробив теорію, згідно з якою людське існування загалом може бути розподілене на дві основні сфери: сферу праці та сферу «інтеракції». За визначенням дослідника, сфера інтеракції характеризується сукупністю міжлюдських відносин. Це галузь відносин між суб'єктами, причому відносин особистісно значущих, таких, які реалізують глибинну потребу особи в інтеракції – спілкуванні як самодостатній цінності, що не припускає іншого результату, крім діалогічного, тобто самого акту спілкування [17, 331–336]. При інтеракції, на чому наголошують сучасні дослідники, партнери, що спілкуються, мають бути орієнтованими один на одного, рефлексивними щодо дій Іншого, динамічними в

залежності від дій (вербальних і невербальних) партнера. Аналізуючи власні реакції та реакції партнера, кожний учасник може вільно змінювати свою модель поведінки, причому робить це свідомо, самостійно, без примусу та зовнішніх спонукань.

У контексті навчання та виховання інтерактивність можна розглядати як взаємодію студентів, курсантів, їх знаходження у режимі бесіди, діалогу, спільної дії. Відповідно, інтерактивними можуть бути названі такі прийоми (методи, технології) організації педагогічного процесу, за яких той, хто навчається, є співучасником, який здійснює щось: говорить, управляє, моделює, пише, малює тощо, тобто не виступає тільки слухачем, спостерігачем, а бере активну участь у тому, що відбувається [14, 6–10.]

Внаслідок цих особливостей, впровадження інтерактивної моделі спілкування в структуру навчально-виховного процесу забезпечує реалізацію принципово інших засад у взаєминах між тими, хто навчає, і тими, кого навчають, що дає помітні позитивні наслідки як з точки зору завдань щодо засвоєння нового навчального матеріалу, так і з точки зору завдань щодо розвитку комунікативної культури, формування соціально корисних якостей. Розглянемо лише деякі з цих наслідків. Якщо в традиційному навчанні ведучий (учитель, викладач, тренер) виконує роль «фільтру», який пропускає через себе (та мимоволі – в залежності від власних уподобань, рівня професійної компетентності тощо – спотворює) інформацію, то в інтерактивному він стає помічником у роботі, одним з джерел інформації.

У порівнянні з традиційним, в інтерактивному навчанні змінюється характер взаємодії зведучим: його визначальна активність поступається місцем активності тих, хто навчається; його основним завданням стає створення умов для їхньої ініціативи. Особистий досвід курсантів/студентів стає не менш важливим, ніж досвід

викладача, який більше не дає готових знань, а спонукає до самостійного пошуку. Це сприяє напруженій розумовій роботі суб'єктів навчання, стимулює самостійність, активність, розвиває творче мислення.

Організація інтеракції сприяє також розвитку комунікативних навичок, засвоєнню і реалізації на практиці принципів взаємоповаги, шанобливого ставлення до точки зору іншого, адже вона обов'язково включає елементи колективного навчання, коли індивідуальні завдання переростають у групові, де кожний член групи робить унікальний внесок у спільні зусилля, що створює атмосферу співпраці. Крім того, застосування інтерактивних технологій дозволяє курсантам/студентам вчитися запобігати конфліктам або, за необхідності, успішно виходити з конфліктних ситуацій, орієнтуючись на загальноприйняті, у першу чергу моральні норми та цінності. Ці уміння і навички є важливими елементами формування культури діалогічного спілкування, що, в свою чергу, стає підґрунтям для подальшого формування розвиненої політичної культури громадянина демократичної держави.

Отже, поняття «педагогічна технологія» пройшло довгий шлях становлення та укорінення в системі освіти. Однак про його сталість неможливо вести мову, бо освітні процеси перебувають у постійному русі, а оскільки педагогічна технологія є частиною цих процесів, то вона розвивається відповідно до вимог часу, набуваючи нових

форм.

Таким чином, підводячи підсумки нашого дослідження, ми можемо зробити певні висновки. По-перше, соціально-економічні процеси, що визначають обличчя нашого сьогодення, вимагають не лише перегляду змісту та форм навчально-виховного процесу, але й глибокого переосмислення тих філософсько-теоретичних, морально-етичних і світоглядних засад, на яких ґрунтується вітчизняна освіта. По-друге, у контексті зміни освітніх парадигм поняття «педагогічні технології» постає як таке, уживання якого потребує нового науково-теоретичного виправдання. По-третє, вибір педагогом тієї або іншої технології навчання (виховання) має бути не лише інструментально-технічно, а й морально виправданим, і обов'язково має коригувати із тими цілями, що ставлять перед собою студенти/курсанти. Нарешті, четверте, серед широкого розмаїття напрацьованих за десятки років новітньої історії педагогіки педагогічних технологій технології інтерактивного навчання найбільше відповідають запитам часу, оскільки створюють передумови не лише для активного творчого зростання молодих особистостей, динамічного розвитку їхніх знань, умінь і навичок, але й забезпечують формування комунікативних якостей, необхідних для активного входження у соціальні структури сучасного світу.

Перспективною залишається проблема вироблення уніфікованого підходу до трактування поняття «педагогічні технології».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Арентс Х. Між минулим і майбутнім / Пер. з англ. – К.: Дух і літера, 2002. – 321 с.
2. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. / В.П. Беспалько. – М.: – Изд. Института проф.обр. Мин.обр. России, 1995. – 336с.
3. Габермас Ю. Філософський дискурс Модерну / Пер. з нім. – К.: Четверта хвиля, 2001. – 424 с.

4. Гуревич Р.С. Інформаційно-комунікаційні технології в професійній освіті / Р.С. Гуревич, М.Ю. Кадемія, М.М. Козяр ; за ред. член-кор. НАПН України Гуревича Р. С. – 2012. – 506 с.
5. Інтерактивні технології навчання: теорія, практика, досвід : методичний посібник / автор.-укл. : О. Пометун, Л. Пироженко. – К. : А.С.К., 2002. – 136 с.
6. Капустин Б.Г. Мораль и политика в западноевропейской политической философии // От абсолюта свободы к романтике равенства (Из истории политической философии). – М.: ИФРАН, 1994. –С. 6–33.
7. Кукушин В.С. Сучасні педагогічні технології / В.С. Кукушин. – Вид. 2. – Ростовн/Д, 2004. – 384 с.
8. Лабунская В.А. Интеракция невербальная // Социальная психология. Словарь [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://slovari.yandex.ru/dict/psychlex4/article/PS4/ps4-0095.htm>.
9. Маритен Ж. Знание и мудрость / Пер. с фр. Л.М. Степачева. – М.: Научный мир, 1999. – 320 с.
10. Освітні технології : навч.-метод. посібник / О.М. Пехота, А.З. Кіктенко, О.М. Любар та ін. [за заг. ред. О.М. Пехоти]. – К. : А.С.К, 2002. – 255 с.
11. Падалка О.С. Педагогічні технології : навч. посіб. для вузів / О.С. Падалка, А.М. Нісімчук, І.О. Смолюк, Т.О. Шпак. – К. : Вид-во «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 1995. – 254 с.
12. Педагогика : учебн. / Л.И. Кривишенко и др.; [под. ред. Л.П. Кривишенко]. – М. : ТК Велби, Изд-во Проспект, 2006. – 432 с.
13. Педагогические технологии [Электронный ресурс]. – Режим доступа : http://ru.wikipedia.org/wiki/Педагогические_технологии. – Назва з екрана
14. Пометун О.І. Сучасний урок : інтерактивні технології навчання : наук.-метод. посіб. / О.І. Пометун, Л.В. Пироженко. – К. : Вид-во А.С.К., 2004. – 192 с. : ілюстр., табл.
15. Прокопенко І.Ф., Євдокимов В.І. Педагогічна технологія : посібник / І.Ф. Прокопенко, В.І. Євдокимов. – Харків : Основа, 1995. – 374 с.
16. Селевко Г.К. Современные образовательные технологи : монография / Г.К Селевко. – М. : Народное образование, 1998. – 242 с.
17. Субботин Д.В. «Интеракция» в древнем мире и современном обществе. Кантовские чтения в КРСУ (22 апреля 2004 г.) : /Д.В Субботин Материалы выступлений / под общ. ред. И.И. Ивановой // . – Бишкек, 2004. – С. 331–336.
18. Технология [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://tolslovar.ru/t2446.html>. – Назва з екрана.
19. Хоруженко К.М. Культурология: энциклопедический словарь. – Ростов-на-Дону, 1997 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://www.countries.ru/library/terms/interak.htm>. – Назва з екрана.
20. Энциклопедический словарь педагогический : / Под ред. О.Д. Грекулова. – М. : Большая Российская энциклопедия, 2002. – 527 с